

ODNOWA LITURGII A EKUMENIZM W POLSCE

Dobrze się stało, że na sympozjum poświęconym XX-leciu Konstytucji o liturgii w Polsce znalazł się także temat: „Odnowa liturgii a ekumenizm”, bo przecież cała odnowa liturgii dokonana po Soborze Watykańskim II jest głęboko związana ze sprawą zjednoczenia chrześcijan. Na związek odnowy liturgii z ekumenizmem zwraca już uwagę art. 1 Konstytucji o liturgii, gdzie czytamy: „Ponieważ Sobór święty postawił sobie za cel przyczynić się do coraz większego rozwoju życia chrześcijańskiego wśród wiernych, lepiej dostosować do potrzeb naszych czasów podlegające zmianom instytucje, popierać to, co może ułatwić zjednoczenie wszystkich wierzących w Chrystusa, i umocnić to co prowadzi do powołania wszystkich ludzi na łono Kościoła, dlatego uznał, że w szczególności sposób należy zatroszczyć się także o odnowienie i rozwój liturgii” (KL 1). W całym tekście tego pierwszego dokumentu Soboru Watykańskiego II znajduje się wiele elementów o znaczeniu ekumenicznym. Choćby wspomnieć tylko podkreślenie roli Ducha Świętego, zaakcentowanie misterium paschalnego, wprowadzenie koncelebracji, dopuszczenie Komunii św. pod dwiema postaciami, przywrócenie słowu Bożemu właściwej rangi, wprowadzenie języków narodowych. Na elementy te zwróciło uwagę kilku autorów¹. Jeden z nich zauważa: „Jak liturgia jest centrum życia Kościoła, tak wspólnota modlitwy i liturgii Słowa Bożego, jest początkiem wszelkiego początku i fundamentem współpracy ekumenicznej... Bez założenia wspólnoty w liturgii współpraca teologiczna staje się abstrakcyjna i pusta”².

Problemem związku liturgii z ekumenizmem nie zajmowano się jednak w pierwszych latach po Soborze zbyt wiele. Przeglądając czasopisma liturgiczne i ekumeniczne zauważyć można, że problematyka liturgia a ekumenizm pojawia się zasadniczo dopiero w latach 70-tych. Np. czasopismo „La Maison-Dieu” poświęca temu zagadnieniu jeden z numerów w 1973 roku³, w czasopiśmie „Rivista liturgica” wprowadza się rubrykę „Liturgia i ekumenizm” w 1974 r.⁴, na łamach innych

¹ Np. S. Pfurtner OP, *Der ökumenische Gedanke auf dem II. Vatikanum*, „Ökumenische Rundschau” 15 (1966) 162—176; H. Schürmann, *Der Einheitsgedanke der Liturgiekonstitution*, „Liturgisches Jahrbuch” 15 (1965) 99—103; E. J. Lengeling, *Protestantische Wertungen von der Liturgiekonstitution*, „Liturgisches Jahrbuch” 20 (1979) 22—39; H. Beck, *Zur Liturgiereform des Konzils. Evangelische Beobachtungen*, „Una Sancta” 22 (1967) 260—275.

² H. D. Wendland, *Möglichkeiten und Grenzen der ökumenischen Zusammenarbeit der Kirchen*, „Ökumenische Rundschau” 15 (1966) 310.

³ Por. „La Maison-Die” 116 (1973).

⁴ „Rivista Liturgica” 61 (1974) 411—414. Następne artykuły z tego działu por. 63 (1976) 232—247 i 64 (1977) 631—638.

czasopism pojawiają się sporadycznie artykuły poświęcone interesującemu nas zagadnieniu⁵. W naszych polskich czasopismach problematyka ta rzadko się pojawia. Była ona poruszana w polskiej wersji „Concilium”⁶, pojawiła się na łamach Biuletynu liturgicznego w „Collectanea Theologica”⁷. Na interesujący nas temat istnieje de facto jeden artykuł wydrukowany w dosłownym brzmieniu w dwóch czasopismach pod różnymi tytułami ze zmienionym nazwiskiem autora⁸.

Chcąc mówić o odnowie liturgii a ekumenizmie w Polsce przyjrzyjmy się najpierw, jak problem ten wygląda w innych krajach, aby mieć pewną skalę porównawczą.

Autorzy zwracają najpierw uwagę na fakt, że w odnowionej liturgii Kościoła katolickiego widać wpływy liturgii Kościołów odłączonych. Wpływ ten widać w odnowionej liturgii Mszy św., w ukształtowaniu modlitw eucharystycznych, zaakcentowaniu epiklezy, wprowadzeniu aklamacji po przeistoczeniu, zachowaniu embolizmu po „Ojcze nasz”, wprowadzeniu koncelebracji; poszerzeniu możliwości przyjęcia Komunii św. pod dwiema postaciami. Widać go także w odnowionej liturgii pozostałych sakramentów, np. forma chrztu przez zanurzenie, zmieniona formuła sakramentalna bierzmowania nawiązująca do formuły bizantyjskiej z IV wieku, podkreślenia wspólnotowego charakteru grzechu i pokuty, odnowa sakramentu chorych, formuła modlitwy przy święceniach biskupich. Względy ekumeniczne zadecydowały także o zachowaniu w kalendarzu liturgicznym wspomnienia Ofiarowania NMP (21. 11.)⁹.

Zauważyć jednak można także wpływ odnowionej liturgii rzymskiej na odnowę liturgii u braci odłączonych. I tak Kościół Anglikański w Australii przejął prawie w całości trzyletni rozkład czytań z lekcjonarza rzymskiego. Podobnie uczynił synod Kościoła Episkopalnego w Szkocji oraz Kościół Episkopalny w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej z tym, że ten ostatni dokonał minimalnych

⁵ Oprócz niżej przytaczanych por. także H. Iswolsky, *Ecumenism and Liturgy*, „Journal of Ecumenical Studies” 10 (1973) 782—788; J. G. M. Willebrands, *Liturgical Research and Ecumenics*, „Worship” 42 (1968) 386—391; A. Ebner SJ, *Das neue katholische Kirchenrecht und die Ökumene*, „Ökumenische Rundschau” 32 (1983) 461—476.

⁶ Np. K. Mc Donnell, *Liturgiczna koncepcja Kalwina i przyszłość liturgii rzymsko-katolickiej*, „Concilium” 1—5 (1969) 125—131. J. Lescauwaet, *Swiatowa Rada Kościołów i reforma liturgiczna*, tamże 132 nn.

⁷ Np. S. Koperak, *Liturgia w Tajcie*, „Collectanea Theologica” 51 (1981) f. II 91—94, f. III 93—95 i 52 (1982) f. II 99—103.

⁸ J. Ostynowicz, *Odnowa liturgii a ekumenizm*, „Novum” 20 (1979) z. 7, s. 65—76 = J. Grześkowiak, *Ekumeniczny aspekt odnowy liturgii*, „Collectanea Theologica” 50 (1980) f. I 92—99. Por. także J. Grześkowiak, *Liturgia dziś*, Katowice 1982, 146—156.

⁹ Por. B. Fischer, *Östliches Erbe in der jüngsten Liturgiereform des Westens*, „Liturgisches Jahrbuch” 27 (1977) 92—106; J. Tillard, *La réforme liturgique et le rapprochement des Eglises*, w: *Liturgia e opera divina e umana*, Roma 1982, 215—231.

zmian. Zaś Kościół w Anglii nie przyjął wprawdzie 3-letniego cyklu czytań, ale wprowadził w niedziele 3 lektury Pisma św., natomiast przejął ferialny lekcjonarz rzymski¹⁰.

Wpływ odnowionej liturgii rzymskiej widać także w ukształtowaniu modlitw eucharystycznych Kościoła Anglikańskiego, jak również w formule Komunii św. i w błogosławieństwie końcowym w liturgii tego Kościoła¹¹.

W dziedzinie odnowy liturgii mają także miejsce pewne wspólne działania Kościołów i wspólnot chrześcijańskich. Są one różnorakie. Wyliczymy je:

- 1° Istnieją ekumeniczne przekłady tekstów liturgicznych. Np. w krajach języka niemieckiego powstała ekumeniczna „Arbeitsgemeinschaft Liturgischer Texte”. 7. 7. 1967 r. ustalono jednakowe dla wszystkich wyznań chrześcijańskich brzmienie Modlitwy Pańskiej, a od 1971 roku także ekumeniczny wspólny przekład wyznania wiary, *Gloria*, *Sanctus*, *Agnus Dei* oraz *Gloria Patri*¹². Podobnie wygląda sprawa ekumenicznych tekstów w innych językach¹³.
- 2° Trwają międzywyznaniowe prace nad tekstami pieśni. W krajach języka niemieckiego istnieje od 1969 roku „Arbeitsgemeinschaft für ökumenisches Liedgut”. Na Zesłanie Ducha Świętego w 1972 roku ukazał się pierwszy owoc pracy tego zespołu w postaci zeszytu: „Wspólne pieśni kościelne” zawierający 102 pieśni do użytku w czasie nabożeństw ekumenicznych. Później doszły wydania dalszych wspólnych śpiewów na pogrzeby i śluby¹⁴. Prace nad wspólnymi śpiewami trwają nadal i są one cegiełkami przyczyniającymi się do budowania jedności¹⁵.
- 3° Opracowano ekumeniczne przekłady Pisma Św. — używane w liturgii. Np. w języku niemieckim w 1979 r. ukazało się ekumeniczne tłumaczenie Nowego Testamentu, a w 1980 Starego Testamentu. W związku z tym dokonano nowej edycji lekcjonarza uwzględniającej te tłumaczenia¹⁶. Ekumeniczne przekłady Pisma Św. mają także Francuzi¹⁷.

¹⁰ Por. J. Tillard, dz. cyt., 231—235; E. Brand, *Reflections on the Ecumenical Aspects of the Liturgical Movement*, „Worship” 51 (1977) 49—55.

¹¹ Por. J. Tillard, dz. cyt. 235—240; E. Brand, art. cyt. 54 n.

¹² Por. A. Adam — R. Berger, *Pastoralliturgisches Handlexikon*, Freiburg-Basel-Wien 1980, 373; „Gottesdienst” 5 (1971) 81—94.

¹³ Por. E. Brand, art. cyt. 53 n.

¹⁴ Por. A. Adam — R. Berger, dz. cyt. 373.

¹⁵ P. Nordhues, *Gemeinsame Gesänge als ökumenische Bausteine*, „Catholica” 38 (1984) 199—208.

¹⁶ Por. A. Adam — R. Berger, dz. cyt. 62 n.

¹⁷ Por. J. Homerski, *Ekumenizm a Biblia*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 21 (1968) 25—32.

- 4° Wiele uwagi poświęcono refleksji nad nabożeństwami ekumenicznymi. Te wspólne nabożeństwa Słowa Bożego były oceniane przez katolików i niekatolików¹⁸. Drukowano różne modele, wzory tych nabożeństw¹⁹. Także czasopismo „Notitiae” drukowało wzory takich nabożeństw odprawianych przez papieża z okazji wizyt ekumenicznych²⁰.
- 5° Zostały przygotowane także wspólne ekumeniczne obrzędy np. przy zawarciu małżeństwa. Wiele temu problemowi poświęcono uwagi w teologicznej literaturze niemieckiej²¹.
- 6° W wielu krajach przyjęło się wspólne korzystanie z obiektów sakralnych. W regionach tzw. diaspory katolicy korzystają z ewangelickich domów modlitwy albo ewangelicy z katolickich kościołów. Na dworcach lotniczych, z okazji międzynarodowych imprez buduje się kaplice ekumeniczne — pomieszczenia, w których liturgię mogą sprawować różne wyznania. Także na cmentarzach są budowane kaplice z myślą o sprawowaniu w nich obrzędów religijnych innych wyznań, nawet niechrześcijańskich.
- 7° W języku niemieckim wydano ostatnio książkę, która ma służyć jako przewodnik dla katolików i ewangelików. Autorami są katolik i ewangelik. Katolik objaśnia braciom odłączonym wnętrze kościoła katolickiego i sprawowaną w nim liturgię, ewangelik

¹⁸ Por. *Die Feier des einen Gottesvolkes. Ökumenische Gottesdienste zwischen Routine und Aufbruch*, Ein Studiendokument des Instituts für ökumenische Forschung in Strassburg, „Ökumenische Rundschau” 20 (1971) 211—223; A. Mauder, *Communicatio in sacris? Überlegungen zu den Problemen gemeinsamer Gottesdienste getrennter Kirchen*, tamże 27 (1978) 173—185; W. Sanders, *Ökumenische Gottesdienste. Gedanken aus zwölf Jahren Praxis*, tamże 186—202; H. J. Urban, *Der ökumenische Gottesdienst in katholischer Sicht. Ein Diskussionsbeitrag*, tamże 29 (1980) 36—42.

¹⁹ Np. *Aktion Gottesdienst I. Evangelische und katholische Gottesdienstmodelle. Ökumenische Gottesdienste. Gebete — Meditationen — Bekenntnisse. Aktion Gottesdienst II. Zum Kirchenjahr evangelische und katholische Gottesdienstmodelle. Texte — Denkanstöße — Flugblätter. Tagesmessen*. Hg. von U. Seidel und D. Zils, Wuppertal — Düsseldorf 1970; *Der ökumenische Gottesdienst. Grundsätze und Modelle*. Hg. von Vorstand des Schweizerischen Evangelischen Kirchenbundes, von der Konferenz der Römisch-katholischen Bischöfe der Schweiz und vom Bischof und Synodalrat der Christkatholischen Kirche der Schweiz, Zürich 1979.

²⁰ Np. *Sacra celebratio ad Basilicam Ostiensem ad unitatem christianorum fovendam* (4 dec. 1965), „Notitiae” 2 (1966) 15 nn. *Sacra celebratio ad Basilicam Ostiensem* (24 mart. 1966 cum M. Ramsey, Arch. Cantuar.), tamże s. 136 nn; *Sacra celebratio in Basilica Vaticana* (cum Patriarcha Oecum. Athenagora I, 26 oct. 1967), tamże 3 (1967) 402 nn; *Sacra Verbi Dei celebratio in visitatione Archiepiscopi Cantuariensis Dr. D. Coggan* (In sacello sextino, die 29 aprilis 1977), tamże 13 (1977) 249 nn.

²¹ *Gemeinsame kirchliche Trauung*, Regensburg — Kasel 1971; W. Sanders — H. Chr. Schmidt-Lauber, *Weiterentwickelung der gemeinsamen Trauung*, „Liturgisches Jahrbuch” 23 (1973) 256—265; B. Kleinheyser, *Noch deutlichere Gemeinsamkeit*, tamże 27 (1977) 107—123.

zaś pisze o wnętrzu domu modlitwy i słuchania Słowa Bożego, w którym gromadzą się ewangelicy²². Tym samym celem lepszego wzajemnego poznania się służy niewielki podręcznik ewangelicko-katolickich spotkań wydany przez luterańskie wydawnictwo²³.

- 8° Celem dogłębniejszego wzajemnego poznania bogactwa liturgii różnych wyznań odbywają się sympozja naukowe liturgistów różnych wyznań. Warto tu wymienić dwa rodzaje takich sympozjów:
- a) *Conferences Saint-Serge. Semaines d'études liturgiques*. Te międzywyznaniowe tygodnie studiów liturgicznych odbywają się od 1954 roku pod Paryżem. Materiały z tych tygodni wydawane są od kilku lat przez wydawnictwo Edizioni Liturgiche²⁴.
 - b) Zjazdy organizowane co dwa lata przez Societas liturgica. Stowarzyszenie to powstało w lipcu 1967 roku, kiedy to pastor Wiebe Vos z Rotterdamu zaprosił liturgistów różnych wyznań z Europy i Ameryki Północnej do Driebergen w Holandii²⁵. Materiały z tych zjazdów, a także inne publikacje liturgistów różnych wyznań drukowane są w czasopiśmie „*Studia liturgica*” wychodzącym od 1962 roku w Rotterdamie. O zjazdach tych informowały także polskie czasopisma²⁶.

Co zaś dokonuje się w dziedzinie liturgia a ekumenizm w Polsce?

Wpływy liturgii Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich Wschodu i Zachodu są w liturgii Kościoła w Polsce takie same jak w innych krajach. Czy zaś odnowiona w Polsce liturgia wywiera wpływ na

²² Por. M. Honecker — H. Waldenfels, *Zu Gast beim Anderen. Evangelisch-katholischer Fremdenführer*, Graz-Wien-Köln 1983: I. Teil: *Katholischer Fremdenführer für evangelische Christen*, s. 9—117, II. Teil: *Evangelischer Fremdenführer für katholische Christen*, s. 119—224.

²³ *Kleines Handbuch für evangelisch-katholische Begegnungen*. Hg. vom Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland, Göttingen 1983.

²⁴ Np. *Le Saint-Esprit dans la liturgie* (XVI Conferences St. Serge 1969), Roma 1977; *L'economie du salut dans la liturgie* (XVII Conferences St. Serge 1970), Roma 1982; *Liturgie et rémission des péchés* (Conferences St. Serge 1973), Roma 1975; *La maladie et la mort du chrétien dans la liturgie* (Conferences St. Serge 1974), Roma 1975; *Liturgie de l'Eglise particulière et liturgie de l'Eglise universelle* (Conferences St. Serge 1975), Roma 1976; *L'assemblée liturgique et les différents rôles dans l'assemblée* (Conferences St. Serge 1976), Roma 1977; *Gestes et paroles dans les diverses familles liturgiques* (Conferences St. Serge 1977), Roma 1978; *La liturgie expression de la foi* (Conferences St. Serge 1978), Roma 1979; *L'Eglise dans la liturgie* (Conferences St. Serge 1979), Roma 1980; *Le Christ dans la liturgie* (Conferences St. Serge 1980), Roma 1981; *La liturgie, son sens, son esprit sa méthode* (Conferences St. Serge 1981), Roma 1982; *Liturgie, spiritualité, cultures* (Conferences St. Serge 1982), Roma 1983.

²⁵ Por. E. J. Lengeling, *Protestantische Wertungen der Liturgie-konstitution*, „*Liturgisches Jahrbuch*” 20 (1970) 22, przypis 2.

²⁶ Por. „*Collectanea Theologica*” 48 (1978) f. III 72—74; 50 (1980) f. III 99—100; 52 (1982) f. III 81—83.

liturgię innych wyznań chrześcijańskich w Polsce, trudno powiedzieć, a to dlatego, że o liturgii tych wyznań u nas prawie nie pisano.

Wzajemne wspólne działania ekumeniczne w dziedzinie liturgii trzeba przedstawić na tle całej działalności ekumenicznej w Polsce²⁷.

Od 1965 roku odbywają się spotkania ekumeniczne teologów, a od 1967 roku spotkania ekumeniczne duszpasterzy, o czym informuje „Biuletyn Ekumeniczny” wydawany w latach 1967—1971 w maszynopiśmie jako organ Ośrodka Ekumenicznego Kurii Metropolitalnej w Warszawie, a od 1972 roku na powielaczu jako organ Komisji Episkopatu Polski d/s Ekumenizmu²⁸.

W dniach 16—17. 11. 1967 roku odbyło się w Krakowie sympozjum poświęcone problemom ekumenizmu²⁹. Omawiano na nim formację ekumeniczną w seminariach duchownych w świetle II części Dyrektorium Ekumenicznego. Poszczególni referenci omawiali sprawy wykładu teologii moralnej, historii Kościoła, Biblii, dogmatyki, teologii pastoralnej w aspekcie ekumenicznym. Zabrakło na tym sympozjum referatu na temat liturgii.

W 1968 roku Episkopat Polski wydał list pasterski zachęcający do modlitwy o jedność chrześcijan³⁰. Następny list poświęcony temu problemowi ukazał się w roku 1984³¹.

W 1970 roku Komisja Episkopatu d/s Ekumenizmu wydała wytyczne programowe w sprawie ekumenicznej formacji w seminariach duchownych i fakultetach teologicznych w Polsce. Zwrócono w nich m. in. uwagę na to, że wykłady poszczególnych dyscyplin w różny sposób mogą i powinny ekumenicznie formować studentów, np. „liturgika zwróci uwagę na wspaniałość i teologiczną głębię wielkich liturgii Wschodu i Zachodu”³².

Problematykę ekumeniczną związaną także z liturgią poruszały synody diecezjalne, akcentując głównie tzw. ekumenizm duchowy³³. Najobszerniejszy dokument synodalny poświęcony ekumenizmowi opracował I Synod Diecezji Katowickiej³⁴. Biskup katowicki Herbert

²⁷ Bp Władysław Miziołek, *Ruch ekumeniczny w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” t. 73 (1969) 99—132.

²⁸ Por. S. Napiórkowski, *Ekumeniczne czasopisma*, w: *Encyclopaedia Katolicka* t. IV, 839 n, Lublin 1983.

²⁹ Biuletyn ekumeniczny w „Collectanea Theologica” 38 (1968) f. II, s. 131—135.

³⁰ *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945—1974*, Paryż 1975, 544—548; a także *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, wydał S. C. Napiórkowski, Lublin 1982, s. 209—214.

³¹ „Wezwani do jedności przez krzyż naszego Pana”. List pasterski Episkopatu Polski podpisany 1. 12. 1983, odczytany 15. 1. 1984 r.

³² Por. *Ut Unum*, dz. cyt. s. 232, n. P 67.

³³ Np. Synod poznański w 1972 r., III Synod warszawski w 1975 r., I Synod katowicki w 1975 r. i Synod krakowski w 1979 r. por. *Ut Unum*, dz. cyt. s. 240, 244, 250 i 275.

³⁴ *Ut Unum*, dz. cyt. s. 246—271.

Bednorz wydał kilkanaście listów pasterskich na temat jedności chrześcijan³⁵.

Rzeczywistość ekumeniczna w Polsce nie jest łatwa. Biskup Zdzisław Tranda z Kościoła ewangelicko-reformowanego w referacie wygłoszonym z końcem czerwca 1982 r. w Akademii Ewangelickiej w Mühlheim (RFN) ocenił tę sytuację jako dobrą³⁶. Przedstawił on przykłady dobrej współpracy ekumenicznej, ale ukazał także pewne trudne problemy, jak „zajmowanie kościołów ewangelickich na Mazurach, trudności we współżyciu między wyznawcami prawosławia i katolicyzmu w Polsce południowo-wschodniej”³⁷. Znamy te trudne problemy również z niektórych reportaży telewizyjnych.

Wspólne działania ekumeniczne o dziedzinie liturgii są widoczne w Polsce w kilku sprawach. Oto one:

1° Nabożeństwa ekumeniczne. Spotykamy się z nimi w naszym kraju od 1962 roku. Od 1969 roku podaje się myśl przewodnią nabożeństw w Tygodniu Modlitw o jedność chrześcijan³⁸. W dniach 22—26. 2. 1970 odbyło się spotkanie ekumeniczne celem wspólnego przygotowania nabożeństw na Tydzień Modlitw o jedność chrześcijan³⁹. Od 1971 roku spotykamy się z faktem oficjalnego zapraszania przedstawicieli innych wyznań na nabożeństwa ekumeniczne. Wtedy to został zaproszony biskup Niewieczerał. Odpowiedział on na zaproszenie prosząc także katolików do udziału w nabożeństwach ekumenicznych braci odłączonych⁴⁰. Od 1972 roku Komisja Episkopatu d/s Ekumenizmu przesyła do diecezji materiały na Tydzień Modlitw w formie broszury zawierającej propozycje nabożeństw na poszczególne dni.

Synody diecezji polskich mówią o tych nabożeństwach. Np. Synod Katowicki stwierdza: „Nabożeństwa ekumeniczne z liczniejszym udziałem chrześcijan innych wyznań, jak również z udziałem duchownych innych Kościołów i Wspólnot, należy urządzić poza Mszą św. W takich nabożeństwach — nabożeństwach słowa — mogą czynnie uczestniczyć księża, wierni oraz duchowni innych wyznań”⁴¹.

2° Rekolekcje ekumeniczne.

Od 1963 roku odbywają się rekolekcje ekumeniczne w Laskach pod Warszawą. W ramach tych rekolekcji ma miejsce celebrowanie nabożeństw Słowa Bożego⁴².

³⁵ W *Ut unum*, dz. cyt. s. 286—343 wydrukowano 11 listów (od 1968 do 1980).

³⁶ Bp Z. Tranda, *Sytuacja ekonomiczna w Polsce*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 1 (1983) 7—15.

³⁷ Tamże s. 11.

³⁸ Bp W. Miziołek, art. cyt. s. 110.

³⁹ Zob. „Biuletyn Ekumeniczny” nr 12 (1970).

⁴⁰ „Biuletyn Ekumeniczny” nr 14 (1971) 46 n.

⁴¹ Por. *Ut unum*, dz. cyt. s. 268 n. P 196.

⁴² Por. Bp W. Miziołek, art. cyt. 111 n.

3° Forma liturgiczna zawierania małżeństw mieszanych. Na ten temat wypowiada się Episkopat Polski we wskazaniach w sprawie, realizacji motu proprio Pawła VI *Matrimonia mixta*⁴³. Czytamy tam m. in.: „Chociaż równoczesne sprawowanie obrzędów małżeńskich przez kapłana i ministra niekatolickiego jest zabronione (norma 13), Ordynariusz może zezwolić, jeżeli to w miejscowej opinii publicznej będzie życzliwie przyjęte, na określony udział ministra niekatolickiego, którego funkcje jednak nie mogą wykraczać poza czytanie Pisma Św. i złożenie życzeń w formie przemówienia”⁴⁴. Nie opracowano jednak w tej kwestii żadnego wzorca. I Synod Katowicki postanawia: „W liturgii sakramentu małżeństwa mieszanego należy opuścić w nr 48 nowego rytu publiczne pytanie dotyczące katolickiego wychowania potomstwa lub zastąpić je formą: «Czy przyrzekacie dzieci wasze wychować w duchu Ewangelii św.?»» (Kwestię rodzaju wychowania potomstwa załatwiono bowiem z samymi narzeczonymi już przy protokole przedślubnym). Podobnie nie podaje się stronie ewangelickiej do powtórzenia słów ostatniego wezwania w nr 50 rytu „(A.) i wszyscy święci” (por. tamże nr 69)”⁴⁵.

4° Korzystanie przez braci odłączonych z katolickich kościołów, kaplic i cmentarzy.

Sprawy te zostały poruszone na synodach oraz znalazły się w zarządzeniach biskupów. I Synod Katowicki mówi: „Kościołowi ewangelickiemu udostępnia się na terenie diecezji katowickiej kościoły, kaplice i cmentarze, gdzie z braku własnych pragnęliby odprawić swoje nabożeństwa (np. żałobne, ślubne). Wymaga to jednak uprzedniego uzgodnienia z proboszczem danej parafii. Innym chrześcijańskim wyznaniom biskup może również udzielić takiego zezwolenia”⁴⁶. Synod Krakowski zaś stwierdza: „Proboszcz parafii względnie rektor kaplicy cmentarnej w razie potrzeby wierne należące do Kościoła prawosławnego, ewangelicko-augsburskiego, Zjednoczonego Kościoła ewangelickiego lub wspólnoty kaptystycznej i metodystycznej może zezwolić na korzystanie z kaplicy cmentarnej, wypożyczyć chorągwie i krzyż oraz udostępnić dzwon cmentarny”⁴⁷. Fakt udostępniania katolickich obiektów sakralnych innym wyznaniom biskup Tranda we wspomnianym już referacie ocenia bardzo pozytywnie. Przytacza on fakt udostępnienia przez Ks. biskupa Nossola z Opola całej kaplicy Kościołowi prawosławnemu⁴⁸. Okazało się jednak, że przedstawiciele Kościoła prawosławnego skorzystali z tego przywileju zaledwie kilka razy.

⁴³ *Ut unum*, dz. cyt. s. 215—223.

⁴⁴ Tamże s. 221, n. P 48.

⁴⁵ Tamże s. 269, n. P 201.

⁴⁶ Tamże s. 267, n. P 193.

⁴⁷ Tamże s. 277, n. P 224.

⁴⁸ Por. Bp Z. Tranda, art. cyt. 12.

- 5° Zezwolenie na używanie tekstów katolickich w innych Kościołach. Sprawę tę podniósł wyraźnie I Synod Katowicki. W uchwale tego Synodu o ekumenizmie czytamy: „Zezwała się innym Kościołom chrześcijańskim na korzystanie w ich dziele odnowy liturgii z naszych diecezjalnych tekstów liturgicznych”⁴⁹.
- 6° Publikacje mające na celu lepsze poznanie. Pisano u nas o obrządkach wschodnich⁵⁰. Dokładniejszą relację o przebiegu całej liturgii mszalnej mamy jedynie w odniesieniu do obrządku ormiańskiego⁵¹. Opis liturgii według św. Jana Chryzostoma (obrzadek bizantyjski) ukazał się przed kilku laty w formie powielonej broszury w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym.

Wyliczywszy dziedziny działań ekumenicznych w zakresie liturgii trzeba wspomnieć także o pewnych brakach. Najpierw należy zwrócić uwagę na brak ekumenicznego przekładu Pisma św. Już wytyczne programowe w sprawie ekumenicznej formacji w seminariach duchownych i fakultetach teologicznych w Polsce mówiły: „Zaleca się naukową współpracę wydziałów teologicznych z Chrześcijańską Akademią Teologiczną (por. tamże rozdz. IV). Przedmiotem takiej współpracy mógłby być m. in. ekumeniczny przekład Pisma Świętego”⁵². I Synod Katowicki zaś prosił: „I Synod Diecezji Katowickiej zwraca się do Komisji Ekumenicznej Episkopatu Polski z prośbą, by przez kontakty z Polską Radą Ekumeniczną zachęcała do pilnej współpracy biblistów katolickich i biblistów innych Kościołów w celu rychłego przygotowania i wydania Polskiej Biblii Ekumenicznej”⁵³. Mamy katolicką Biblię Tysiąclecia i luterzańską tzw. Biblię Warszawską, ale brak nam ekumenicznego przekładu Pisma Św. Są tu różne trudności. Bracia odłączeni rozpowszechniają czasem wydanie Biblii Tysiąclecia bez ksiąg deuterokanonicznych. W tej sprawie Tygodnik Powszechny drukował ostrzeżenie wydawnictwa „Pallottinum”⁵⁴.

Nie doszło u nas dotąd i chyba w najbliższym czasie nie dojdzie do ekumenicznego przekładu tekstów liturgicznych. Sytuacja w naszym kraju jest jednak odmienna od krajów zachodnich. Nie mamy także wspólnej grupy opracowującej śpiewy ekumeniczne. W małych grupach spotykamy jednak pewne śpiewy, które zostały przejęte z innych Kościołów. Przyjęły się śpiewy kanonów z Taizé i inne śpiewy, które nie zawsze są dobrym tłumaczeniem z innych języków.

⁴⁹ *Ut unum*, dz. cyt. s. 267, n. P 193.

⁵⁰ Np. R. Dąbrowski, *Osobliwości w Kościołach Wschodnich*, Lublin 1960; *Asiz Atiyya, Historia Kościołów Wschodnich*, Warszawa 1978; B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego utajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 455—492.

⁵¹ K. Roszko, *Uroczysta liturgia ormiańska*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 16 (1963) 280—290.

⁵² *Ut unum*, dz. cyt. s. 233, n. P 69.

⁵³ Tamże s. 270, n. P 208.

⁵⁴ „Tygodnik Powszechny” 38 (1984) nr 5 (1805) 8.

Brak publikacji o liturgii i wspólnot chrześcijańskich na Zachodzie (liturgia protestancka, anglikańska, baptystów, metodystów itd.).

Instrukcja o liturgicznym wychowaniu alumnów z 3. 6. 1979 r. stwierdza, że dokładniejszego przygotowania w dziedzinie liturgii domaga się także dialog ekumeniczny zapoczątkowany przez Sobór Watykański II i postuluje przedstawienie nie tylko tradycji liturgicznych Zachodu, ale i Wschodu oraz studium problemów ekumenicznych, bo w dialogu ekumenicznym wiele jest trudnych zagadnień, które pochodzą z liturgii⁵⁵.

Zachodzi potrzeba uzupełnienia luk w dziedzinie: odnowa liturgii a ekumenizm. Stąd należałoby w przyszłości więcej uwagi poświęcić problemom ekumenicznym związanym z liturgią. Warto przybliżyć bogactwo liturgii Wschodu i Zachodu poświęcając im artykuły czy monografie. Na KUL przygotowuje się pracę o ekumenizmie duchowym w świetle materiałów na Tydzień Modlitw o jedność chrześcijan. Trzeba na pewno wiele innych prac z dziedziny: liturgia a ekumenizm.

Katowice

KS. STEFAN CICHY

⁵⁵ „Notitiae” 15 (1979) 550.

Ks. Stanisław Lech

ODNOWA LITURGII W MAŁYCH GRUPACH

„Matka Kościół bardzo pragnie, aby wszystkich wiernych prowadzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego domaga się sama natura liturgii” (KL 14).

Minęło dwadzieścia lat od tego stwierdzenia i od tego dokumentu, który rozpoczął, a właściwie ukierunkował cały ruch liturgiczny i odnowę liturgii. Oceniamy te dwadzieścia lat i podsumowujemy osiągnięcia w dziedzinie odnowy.

Odnowa liturgii poszła jakby w dwu kierunkach — liturgia „masowa” i liturgia w małych grupach.

Liturgia „masowa” przy dużym udziale wiernych, liturgia „parafialna” domagają się ciągle kontynuowania odnowy. Widzimy dzisiaj jasno, że udział ludu w liturgii jest jeszcze słaby, a znaki liturgiczne nie wszędzie mówią, nie zawsze są czytelne i jasne do zrozumienia. Brakuje jeszcze właściwej formacji kleru i wiernych.